

WZNIH

De culturele agenda van welstandscommissies

dr. ir. Noud de Vreeze
directeur Stichting Welstandszorg Noord-Holland
Jaarvergadering van de Federatie Welstand
Amsterdam 8 oktober 2004

Natuurlijk moet er over de procedures en de kwaliteit van het welstandsadvieswerk voortdurend gediscussieerd worden, natuurlijk moet de praktijk goed gevolgd worden en natuurlijk moet het niet ontaarden in oncontroleerbaar subjectief en elitair achterkamertjesgedoe. Ook de afgelopen jaren is daarover weer veel nagedacht en gesproken, tot in de Tweede Kamer toe. Door de wijziging van de Woningwet die op 1 januari 2003 van kracht is geworden zouden de welstandscommissies en hun overkoepelende organisaties wel eens op een verrassende wijze aan belang en vakinhoudelijke betekenis kunnen winnen.

De culturele agenda van welstandscommissies

Het is nog steeds zo: op verjaardags-feestjes wordt vaak vrolijk maar fanatiek gekankerd op welstandscommissies. Vooral als er architecten in het gezelschap zijn komen er treurige anekdotes op tafel over de arrogante beoordeling die ze zich steeds opnieuw moeten laten welgevalen, vaak van collega-architecten die net commissielid zijn geworden en die zelf ook niet echt prachtig presteren, of van gesjeesde architecten die alleen nog maar welstandscommissies doen, maar die plotseling wel erg goed weten hoe het allemaal beter kan, hoe ze het zelf zouden aanpakken en waarom de voorgestelde 'materialisering' toch echt een beetje beneden de maat is. Veel ongerief en weinig argumenten, dat is zo'n beetje de teneur.

Veel van die kritiek is wellicht terecht, maar tegelijkertijd kan welstandstoezicht als wettelijk onderdeel van een bouwvergunningsprocedure èn als uniek, wettelijk geregeld, cultureel instituut in de lokale bouwpraktijk met goede argumenten verdedigd worden.

De gemeentelijke welstandsadviescommissies zijn het enige wettelijk geregelde instituut dat overzicht heeft over nagenoeg alle bouwinitiatieven in Nederland. Welstandsadviescommissies komen, anders dan alle andere betrokkenen bij de bouw- en ontwerppraktijk, echt alléén op voor de ruimtelijke kwaliteit, zonder concessies, zonder enig ander belang dan het belang van goede bouwplannen.

Natuurlijk moet er over de procedures en de kwaliteit van het welstandsadvieswerk voortdurend gediscussieerd worden, natuurlijk moet de praktijk goed gevolgd worden en natuurlijk moet het niet ontaarden in oncontroleerbaar subjectief en elitair achterkamertjesgedoe. Ook de afgelopen jaren is daarover weer veel nagedacht en gesproken, tot in de Tweede Kamer toe. Door de wijziging van de Woningwet die op 1 januari 2003 van kracht is geworden zouden de welstandscommissies en hun overkoepelende organisaties wel eens op een verrassende wijze aan belang en vakinhoudelijke betekenis kunnen winnen.

Er zijn twee lijnen te onderscheiden in de kwaliteit van het welstandsadvieswerk: de lijn van het wettelijk geregelde advies in het kader van de bouwvergunningsprocedure en de lijn van algemene adviezen in het kader van wat ik zou willen noemen: de culturele agenda van de welstandscommissie.

Deze twee lijnen zal ik in het hierna volgende uitwerken, maar eerst presenteer ik een algemene notie over de legitimatie van welstandstoezicht: waarom eigenlijk een welstandsoordeel voorafgaand aan het verlenen van een bouwvergunning? Waarom bemoeit de overheid zich met de esthetische kwaliteit van uw bouwplan?

Legitimatie van welstandstoezicht

In Nederland bestaat nu ruim honderd jaar een wettelijk kader voor gemeentelijk bouwtoezicht. In de Woningwet is geregeld dat voor het oprichten of veranderen van een bouwwerk een vergunning nodig is en de gemeentelijke overheid is de vergunningverlenende instantie. De Woningwet regelt precies waaraan een bouwplan mag worden getoetst, c.q. op grond waarvan een bouwvergunning mag worden verleend of moet worden geweigerd.

Een bouwvergunning moet worden geweigerd indien een voorgenomen bouwwerk niet voldoet aan de technische eisen van het Bouwbesluit, aan de gemeentelijke bouwverordening, aan bepalingen uit het vigerende bestemmingsplan, aan redelijke eisen van welstand en aan de eisen met betrekking tot de monumentale status van een bouwwerk indien er sprake is van een geregistreerd monument. Deze publieke verantwoordelijkheid is samen te vatten in de notie dat de wetgever het zinvol en noodzakelijk acht dat er een zekere publieke controle is op de kwaliteit van het bouwen, in technische zin (Bouwbesluit en gemeentelijke bouwverordening), in stedenbouwkundige zin (bestemmingsplan) in esthetische zin (welstandsoordeel) en in cultuurhistorische zin (monumentenadvies).

Hierin komt tot uitdrukking dat bouwen niet alleen een individuele, particuliere aangelegenheid is, maar dat er ook een publiek belang mee gemoeid is. En in die zin moet het welstandstoezicht dan ook steeds gedefinieerd worden: het gaat om de invloed van een bouwwerk op de bestaande of gewenste kwaliteit van de 'openbare ruimte'. Het gaat over 'welstand': wordt in het ontwerp rekening gehouden met de belendingen, is er sprake van een positieve bijdrage aan de kwaliteit van bestaande straatbeelden en pleinwanden, wordt het karakter van buurten gerespecteerd, is de materiaalkeuze, de technische detaillering en het architectonische beeld in overeenstemming met wat redelijkerwijs op deze locatie mag worden verwacht? 'Welstand' is een term die rechtstreeks en mijns inziens uitsluitend verwijst naar de omgeving, of, zoals de feitelijke wettekst luidt:

'Het uiterlijk en de plaatsing van een bouwwerk of standplaats, zowel op zichzelf als in verband met de omgeving of de te verwachten ontwikkeling daarvan, mogen niet in strijd zijn met redelijke eisen van welstand, beoordeeld naar de criteria die door de gemeenteraad zijn vastgesteld in een welstandsnota'. (art. 12 lid 1 en art. 12a lid 1)

Deze principiële notie moet ver strekkende gevolgen hebben voor de werkwijze van veel welstandscommissies, want veel welstandscommissieleden zijn onvoldoende doordrongen van de inhoud, de reikwijdte en de consequenties van deze legitimatiegrondslag. Ze laten zich steeds opnieuw verleiden tot ongepaste vormen van architectuurkritiek, tot detaillistische uitspraken over ondergeschikte ontwerpkeuzen die niet van belang zijn voor de verschijningsvorm van bouwwerken in de openbare ruimte, of tot persoonlijke voorkeuren die tot uitdrukking komen in redeneringen als: 'Ik zou er toch de voorkeur aan geven als...' of: 'Het zou beter kunnen worden als...'. Het kan altijd anders en het kan ook altijd beter, maar daar gaat het bij welstandsadviezen niet om.

Welstandscommissies dienen zich in het kader van de beoordeling van bouwplannen als onderdeel van de bouwvergunningsprocedure te onthouden van persoonlijke opvattingen en oordelen over wenselijke kwaliteiten of ontwerpvoorkeuren. Het gaat uitsluitend om een beredeneerd oordeel over de manier waarop en de mate waarin een voorgenomen bouwwerk de bestaande openbare ruimte positief of negatief beïnvloedt. De criteria en aanknopingspunten daarvoor zijn beschreven in het gemeentelijke welstandsbeleid, voor buurten en wijken, voor specifieke bouwwerken en in algemene zin onder de 'algemene criteria'.

Welstandscommissies hebben dus in principe een beperkte opdracht, die is vastgelegd in de Woningwet art. 12 en die is gelegitimeerd vanuit het publieke belang van de openbare ruimte. Lang niet alle welstandscommissies opereren vanuit dat principe, maar met de vaststelling van welstandsbeleid op lokaal niveau bestaat de kans dat in de toekomst legitimatie en werkwijze beter op elkaar zullen worden afgestemd.

Wethouders, die de opdrachtgever zijn van welstandscommissies, en architecten, die zich soms het slachtoffer voelen, kunnen hierin ook een actieve rol spelen. Vraag, als u het niet helemaal begrijpt, of als u het verband van het

welstandsadvies met de openbare ruimte niet helemaal doorziet, bijvoorbeeld eens om een heldere argumentatie vanuit het begrip 'wel-stand', vraag eens om een argumentatie vanuit de stedenbouwkundige of landschappelijke context van het bouwplan en vanuit de criteria en aandachtspunten die in het gemeentelijke welstandsbeleid zijn vastgelegd, en vraag de commissie vooral ook om zich in het kader van het welstandsadvies binnen de bouwvergunningprocedure daartoe te beperken.

Andere aspecten en alle niet vanuit het welstandsbeleid te beredeneren opvattingen en oordelen kunnen wel interessant zijn of zelfs waardevol, maar ze hebben uiteindelijk geen juridische betekenis. Helaas misschien, maar zo is het.

Gewijzigd wettelijk regiem voor welstandstoezicht

In veel gemeenten in Nederland is de laatste jaren als gevolg van de gewijzigde Woningwet serieus werk gemaakt van het opstellen van beoordelingsgrondslagen voor bouwplannen. Daarbij is heel veel inventariserend stedenbouwkundig werk verzet met als doel zicht te krijgen op bestaande stedenbouwkundige, architectonische en landschappelijke kwaliteiten, waarmee tenminste rekening gehouden zou moeten worden bij de beoordeling van de toelaatbaarheid van bouwinitiatieven.

De opdracht was om de beoordelingscriteria, op grond waarvan welstandscommissies bouwplannen beoordelen en adviezen opstellen aan gemeentebesturen, expliciet te maken en als beleidsregels te laten vaststellen door de gemeenteraad. Het welstandsadvieswerk zou daarmee 'transparant' worden, zoals dat in modern bestuursjargon heet.

Wordt het werk van welstandscommissies nu saai, dom en zelfs overbodig?

'Als het een kwestie van afvinken wordt, een lijstje aandachtspunten en criteria afwerken, dan zijn welstandscommissies toch overbodig? Dan kan de procedure toch wel ambtelijk worden afgedaan? Dat scheelt een hoop energie, een hoop gepraat en een hoop geld?'

Het is mijns inziens zoals in de rechtspraak: ondanks heel veel wetgeving en ondanks alle jurisprudentie is toch steeds een onafhankelijke, kritische en vooral ook deskundige rechterlijke macht nodig om te wikken en te wegen, om te interpreteren en te oordelen.

Een groot deel van de hele stapel bouwdoSSIERS gaat over veel voorkomende kleine ingrepen en aanpassingen die wellicht in versnelde procedures kunnen worden afgedaan. Voor veelvoorkomende wetsovertredingen heeft de rechterlijke macht inmiddels ook snelrechtprocedures ontwikkeld, de Woningwet kent lichte bouwvergunningen en loketcriteria. Maar voor het overige blijft het uitspreken van vonnissen en het opstellen van welstandsadviezen een delicate aangelegenheid.

Algemene criteria en locatiegebonden criteria

Welstandscommissies zullen eraan moeten wennen dat hun adviezen voortaan, om juridisch houdbaar en rechtsgeldig te zijn, gebaseerd moeten zijn op criteria, die ontleend zijn aan het door de gemeenteraad vastgesteld welstandsbeleid. Dat principe is vastgelegd in art. 12 en 12a van de Woningwet.

Welstandsbeleidsnota's, die zijn opgesteld volgens de in opdracht van de VNG, de Federatie Welstand en het Bureau van de Rijksbouwmeester opgestelde Model Welstandsnota, beschikken over twee interessante en noodzakelijke clausules, die het mogelijk maken om meer en ook andere criteria aan te leggen dan alleen criteria die ontleend zijn aan de kwaliteit van de bestaande omgeving van een bouwplan.

Dat zou immers tot een dor en levenloos conservatisme kunnen leiden, omdat dan alleen de bestaande gebouwde omgeving tot de maat der dingen kan worden genomen.

De welstandsbeleidsnota is vaak het enige integrale en integrerende beleidsstuk over de ruimtelijke kwaliteit van het gemeentelijke grondgebied waarover een gemeente beschikt.

De belangstelling van andere gemeentelijke diensten dan de dienst Bouw- en Woningtoezicht voor de inventarisatie die ten grondslag ligt aan het welstandsbeleid begint op gang te komen. Daardoor ontstaan hier en daar nieuwe relaties tussen de vanouds aan het bouwtoezicht gekoppelde welstandscommissie en diensten voor stadsontwikkeling en stedelijke vernieuwing. Inmiddels hebben zo'n 5.000 mensen in alle steden en dorpen van Nederland zich enige maanden serieus gebogen over de vraag wat nou precies in hun stad of dorp, in hun buurten en wijken, van belang is uit oogpunt van stedenbouwkundige, architectonische en landschappelijke kwaliteit, van Anna Paulowna tot Roermond en van Middelburg tot Winterswijk.

Het opstellen van al die welstandsbeleidsnota's is een unieke exercitie op een ongekende schaal geweest, met een scherpe focus, namelijk op ruimtelijke kwaliteit en alles wat daarmee samenhangt. Dat lijkt me een waardevol maar veelal onderbelicht aspect van welstandstoezicht.

Voor de meeste kleine en ondergeschikte bouwplannen is dat geen probleem. Het is bij kleine ondergeschikte bouwplannen, waar meestal geen gekwalificeerde ontwerpers bij betrokken zijn, al mooi als het bestaande karakter van buurten en wijken geen geweld wordt aangedaan, en dat is ook meteen het enige dat telt. En het is dus ook wenselijk en aannemelijk dat de kwaliteit van de bestaande context voor de meeste bouwplannen tot uitgangspunt van de bouwplanbeoordeling wordt genomen: past het hier of niet, is er sprake van een harmonieuze en zorgvuldige inpassing, wordt rekening gehouden met maat, schaal en karakter van de belendingen??

Veel van de door welstandscommissies te behandelen bouwvergunningaanvragen hebben betrekking op dergelijke kleine ondergeschikte bouwwerken. Het is goed dat daarvoor nu een expliciet kader van buurt- en gebiedsbeschrijvingen bestaat waaraan gemakkelijk de richtlijnen kunnen worden ontleend voor de beoordeling van de toelaatbaarheid van deze bouwvergunningaanvragen.

Maar soms schieten deze criteria tekort, bijvoorbeeld omdat de omgeving nogal karakterloos is, omdat het bouwplan over uitzonderlijke kwaliteiten beschikt, of juist omdat het bouwplan zo evident beneden de maat van normaal bouwkundig en architectonisch vakmanschap ligt, dat het niet met standaardcriteria te beoordelen is in relatie tot de bestaande karakteristieken van de omgeving. In dat geval moet de welstandscommissie zich een oordeel kunnen vormen op grond van de zogenaamde 'algemene criteria', die betrekking hebben op algemene noties van architectonische en stedenbouwkundige vakkundigheid en ontwerp kwaliteit. Omdat deze aspecten voor mensen zonder inzicht in de discipline van architectuur en stedenbouw soms onbekend zijn, zijn ze in veel welstandsbeleidsnota's als principiële en niet aan specifieke locaties gebonden beoordelingsgrondslagen uitvoerig uitgewerkt.

Beheer en ontwikkeling

De welstandsbeleidsnota is vaak het enige integrale en integrerende beleidsstuk over de ruimtelijke kwaliteit van het gemeentelijke grondgebied waarover een gemeente beschikt. De belangstelling van andere gemeentelijke diensten dan de dienst Bouw- en Woningtoezicht voor de inventarisatie die ten grondslag ligt aan het welstandsbeleid begint op gang te komen. Daardoor ontstaan hier en daar nieuwe relaties tussen de vanouds aan het bouwtoezicht gekoppelde welstandscommissie en diensten voor stadsontwikkeling en stedelijke vernieuwing. Inmiddels hebben zo'n 5.000 mensen in alle steden en dorpen van Nederland zich enige maanden serieus gebogen over de vraag wat nou precies in hun stad of dorp, in hun buurten en wijken, van belang is uit oogpunt van stedenbouwkundige, architectonische en landschappelijke kwaliteit, van Anna Paulowna tot Roermond en van Middelburg tot Winterswijk. Het opstellen van al die welstandsbeleidsnota's is mijns inziens een unieke exercitie op een ongekende schaal geweest, met een scherpe focus, namelijk op ruimtelijke kwaliteit en alles wat daarmee samenhangt. Dat lijkt me een waardevol maar veelal onderbelicht aspect van welstandstoezicht.

In een recente nota die werd geschreven door ir. T. Asselbergs in opdracht van de Rijksbouwmeester, wordt in de beschrijving van taken van welstandscommissies onderscheid gemaakt tussen bouwinitiatieven die zich voegen in bestaande buurten en wijken, en de bouwinitiatieven die een nieuwe stedenbouwkundige structuur veroorzaken. Bij de eerste categorie gaat het meestal om kleine bouwplannen, waarbij de kwaliteit en het karakter van de omgeving richtinggevend kan zijn voor de beoordeling van bouwplannen.

Bij de grote bouwplannen zullen welstandscommissies altijd eerst een stedenbouwkundige visie, een programma van eisen of een masterplan nodig hebben, waarin de kwalitatieve ruimtelijke uitgangspunten zijn verkend als grondslag voor het oordeel over architectonische uitwerkingen. Dit principe is nu vastgelegd in bijna alle welstandsbeleidsnota's en zal kunnen leiden tot een serieuze uitbreiding van stedenbouwkundig werk als actueel kader voor afzonderlijke bouwinitiatieven. Het betekent dus dat bij elk ontwikkelingsplan, zeg maar in het stadium van het SPVE ook welstandscriteria worden geformuleerd en door de raad vastgesteld. Dát is vervolgens bij de definitieve bouwaanvraag het beoordelingskader voor de welstandscommissie.

Bij dergelijke grote structuurveranderende bouwplannen kan het wenselijk zijn dat de welstandscommissie meer doet dan alleen een welstandsoordeel formuleren op grond van de hiervoor beschreven nauwkeurige en beperkte legitimatie binnen het kader van art. 12 van de woningwet. Er kan dan als het ware een kritisch, collegiaal en stimulerend 'ontwerpoverleg' ontstaan, waarin de welstandscommissie optreedt als adviseur en gesprekspartner van ontwerpers. In deze vorm van vooroverleg, voorafgaand aan een definitieve bouwvergunningsprocedure, kunnen ook veel meer aspecten van een ontwerp aan de orde komen dan in het kader van het nauwkeurig wettelijk gedefinieerde welstandsadvies. De welstandscommissie kan immers ook altijd gewaardeerd en deskundig adviseur zijn; die taak en rol opvatting verdwijnt niet met de invoering van de gewijzigde Woningwet, maar dient helder gedefinieerd te worden en goed afgebakend van de juridische spelregels van het welstandstoezicht. In de praktijk van veel commissies loopt dit nog slordig door elkaar en dat leidt vaak tot onheldere posities van en frustraties bij alle betrokkenen. Dit goed te regelen is een van de grote opgaven voor de komende jaren.

De culturele agenda

Welstandscommissies die hun taak serieus nemen, doen dus meer dan alleen dossiers van bouwvergunningsaanvragen behandelen. Ze kunnen een kritische en stimulerende gesprekspartner zijn voor opdrachtgevers en ontwerpers van grote bouwplannen en ze zijn, buiten het strakke kader van art.12 van de Woningwet, ook gewoon adviseur van een gemeentebestuur over alle zaken die relevant zijn in het gemeentelijke en regionale bouw- en ontwikkelingsbeleid. En omdat ze het enige platform zijn waarop alle bouwinitiatieven passeren, zijn ze vaak ook bij uitstek gekwalificeerd om bepaalde zaken te agenderen.

Zo heeft de welstandscommissie in de Haarlemmermeer onlangs aandacht gevraagd voor de chaotische ontwikkeling binnen de oude kernen van de polder, door het ontbreken van adequate en moderne bestemmingsplannen, beeldkwaliteitplannen of stedenbouwkundige visies, en dat terwijl de druk op bouwinitiatieven juist daar heel groot is en versnipperd over veel kleine opdrachtgevers. Veel aandacht is er in de Haarlemmermeer voor de ontwikkeling van Schiphol, voor de prestigieuze bedrijventerreinen, voor de grote VINEX-lokaties, maar in de oude kernen met veel versnipperd bezit moet men het doen met verouderde bestemmingsplannen, met weinig zicht op de ontwikkelingsmogelijkheden en op soms dramatische veranderingen in de stedenbouwkundige structuur en identiteit.

De welstandscommissie is bij uitstek in staat om snel te constateren dat het aantal volumineuze bouwplannen toeneemt en dat een kader voor stedenbouwkundige of landschappelijke regie eigenlijk ontbreekt. Dat is niet iets waar je afzonderlijke opdrachtgevers en architecten mee moet lastig vallen, maar wel het gemeentebestuur. In zo'n situatie past een signaal, een algemeen advies, een aanzet tot discussie en politieke en ambtelijke aandacht.

Je zou dat de culturele agenda van de welstandscommissie kunnen noemen. Veel brandende kwesties in de ruimtelijke ordening en de stads- en dorpsontwikkeling kunnen vanuit een alert, deskundig en stimulerend welstandsbeleid met kracht van argumenten aan de orde worden gesteld. Dit deel van de agenda moet niet worden verward met de wettelijke taken conform art.12 van de Woningwet, maar het ligt wel direct in het verlengde daarvan, en het is uitsluitend afhankelijk van de deskundigheid, het gezag, de alertheid en de politiek-maatschappelijke gevoeligheid van welstandscommissies of ze voor algemeen getinte adviezen gehoor vinden bij het lokale bestuur, die uiteindelijk de opdrachtgever is van de welstandsadviescommissie.

Met de Nota Ruimte over het Rijksbeleid voor de ruimtelijke ordening wordt aangestuurd op een zware rol van gemeentebesturen in regionale planvorming, stads- en dorpsontwikkeling, landschapontwikkeling, locatiekeuze en bouwprogrammering. Het zogenaamde contourenbeleid van de Rijksoverheid zal zoveel mogelijk ruimte bieden aan alle mogelijke lokale initiatieven. Als gemeenten willen bouwen, dan moeten ze kunnen bouwen.

Als de verantwoordelijkheid voor regionale ruimtelijke ordening zo nadrukkelijk bij gemeentebesturen wordt gelegd dan is een kritische, alerte en deskundige advisering over kwalitatieve ontwikkelingen van groot belang. Als in een deel van de vergadering bouwplannen worden becommentarieerd en beoordeeld vanuit helder geformuleerde en effectieve criteria en aandachtspunten, dan kan in het volgende deel gesproken worden over algemene ontwikkelingen, over stedenbouwkundige kaders, over de kwaliteit van bestemmingsplannen, over ontwikkelingen in het landelijk gebied, over reclamebeleid, over bedrijventerreinen. De agenda is in principe onbegrensd, maar zou goed kunnen worden gestructureerd aan de hand van een periodiek overleg met verantwoordelijke wethouders en aan de hand van een regionale agenda van intergemeentelijk af te stemmen thema's, bijvoorbeeld in de sfeer van bedrijventerreinen en landschapbeheer.

Vermeden moet worden dat de welstandscommissie wegzakt in een oeverloze bemoeizucht, maar als de relatie met de bouwvergunningdossiers steeds uitgangspunt blijft, dan kan een wat meer algemene oriëntatie ook de voedingsbodem zijn voor een steeds effectiever welstandsbeleid, minder gericht op details van bouwplannen en meer op bijsturen van maatschappelijk ongewenste ontwikkelingen.

Bij dit alles hoort een veel grotere inspanning van welstandscommissies om te communiceren over hun werkzaamheden. De herziene Woningwet heeft daarvoor een goede basis gelegd. Voor veel welstandscommissies is het opstellen van een politiek en maatschappelijk relevant jaarverslag iets nieuws; maar vanaf januari 2003 is het een verplicht onderdeel van het functioneren van welstandscommissies (Woningwet art. 12b, lid3)

Deze verplichting houdt mijns inziens niet op bij het opstellen van een jaarverslag; daar hoort tenminste eenmaal per jaar overleg met de verantwoordelijk wethouder en een presentatie in een raadscommissie bij. En voorts zal het jaarverslag ook aanleiding kunnen zijn voor bijvoorbeeld eens per twee jaar enkele voorstellen voor tekstwijzigingen en accentverschuivingen in de welstandsbeleidsnota.

Procedurele en inhoudelijke begeleiding

Provinciale organisaties, van waaruit het welstandstoezicht in heel veel gemeenten wordt gecoördineerd, en ambtelijke secretariaten van welstandscommissies in de meeste grote steden zijn in staat om hun commissieleden inhoudelijk en procedureel goed te begeleiden. Dat leidt tot een steeds verdere toename van professionaliteit en vakinhoudelijke integriteit, waardoor het welstandstoezicht kan rekenen op een steeds groter draagvlak bij lokale politici, ontwerpers en het publiek. Het opstellen van gemeentelijk welstandsbeleid, als nieuw wettelijk voorschrift van de gewijzigde Woningwet, heeft daartoe bijgedragen.

In heel veel gemeenteraden zijn de welstandsbeleidsnota's na meer of minder discussie unaniem vastgesteld en daarmee is opnieuw bevestigd dat lokale politici een zekere vorm van controle op de esthetische kwaliteit van het bouwen niet kwijt willen. Het is nu de hoogste tijd om in het werk van welstandscommissies een helder en controlebaar onderscheid te maken tussen:

- de wettelijk gefundeerde welstandsadviezen, als onderdeel van de bouwvergunningsprocedure, strak geregeld in art. 12 van de Woningwet, uitgewerkt in gemeentelijk welstandsbeleid en uitsluitend gelegitimeerd door de publieke verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de openbare ruimte;
- het collegiale ontwerpoverleg, waarin kritische reflectie kan plaatsvinden en stimulerende adviezen kunnen worden gegeven over de conceptuele architectonische, stedenbouwkundige en landschappelijke kwaliteit van bouwplannen;
- en de culturele agenda waarin welstandscommissies op basis van hun veelzijdige en vaak diepgaande inzicht in de lokale bouwcultuur bestuurlijke en ambtelijke aandacht kunnen vragen voor belangrijke onderwerpen en ontwikkelingen.

Centraal agendapunt blijft de advisering over bouwvergunningsaanvragen, maar het kader waarin adviezen tot stand komen en geformuleerd worden is totaal veranderd en welstandscommissies zullen daarmee moeten leren leven.

Provinciale organisaties, van waaruit het welstandstoezicht in heel veel gemeenten wordt gecoördineerd, en ambtelijke secretariaten van welstandscommissies in de meeste grote steden zijn in staat om hun commissieleden inhoudelijk en procedureel goed te begeleiden. Dat leidt tot een steeds verdere toename van professionaliteit en vakinhoudelijke integriteit, waardoor het welstandstoezicht kan rekenen op een steeds groter draagvlak bij lokale politici, ontwerpers en het publiek. Het opstellen van gemeentelijk welstandsbeleid, als nieuw wettelijk voorschrift van de gewijzigde Woningwet, heeft daartoe bijgedragen.

Daarnaast, maar uitdrukkelijk los daarvan en zonder juridische grondslag, kan met opdrachtgevers, architecten en stedenbouwkundigen diepgaand, geïnspireerd en constructief collegiaal overleg plaatsvinden, waarbij de welstandscommissie een vruchtbare bijdrage kan leveren om meer ruimte te scheppen voor architectonische en stedenbouwkundige prestaties. Deze discussies zijn uiteraard niet helemaal vrijblijvend, de welstandscommissie stuurt bij en schept verwachtingen en zal dus alert moeten zijn op de 'eindbeoordeling' bij de bouwaanvraag, zowel t.a.v. het bouwplan als t.a.v. de beoordelingscriteria. Dergelijke discussies en de daaruit voortkomende adviezen moeten zorgvuldig worden genotuleerd en op schrift gesteld.

De jaarverslagen over het welstandscommissiewerk, die nu wettelijk verplicht zijn geworden, geven de mogelijkheid om periodiek kritisch te evalueren hoe en met welke resultaten het welstandsadvieswerk heeft plaatsgevonden. Daardoor kunnen niet alleen lokale politici maar ook alle andere direct en indirect betrokkenen zich een goed oordeel vormen over de zin en onzin van welstandscommissies. Jaarlijks zal het gemeentebestuur verantwoording afleggen aan de gemeenteraad over het gevoerde welstandsbeleid.

In deze jaarverslagen, maar wellicht ook op andere momenten en via andere vormen van communicatie, kan de welstandscommissie als adviseur van het gemeentebestuur ook signalen afgeven, ontwikkelingen signaleren en knelpunten aan de orde stellen die van belang kunnen zijn voor de ruimtelijke ordening in het algemeen en het gemeentelijke bouwbeleid in het bijzonder.

Sommige regionale welstandsorganisaties en de welstandscommissies in de grote steden zijn ook in staat om op basis van veel ervaring thema's aan de orde te stellen die van belang kunnen zijn voor het klimaat rond de beroepsuitoefening van architecten, stedenbouwkundigen en landschapontwerpers.

Zo heeft de Noord-Hollandse welstandsorganisatie een diepgravende verkenning achter de rug over het thema 'bedrijventerreinen', waarover in mei 2004 een publicatie is verschenen. De ervaring is dat met dergelijke acties vanuit welstandscommissies juist betrokkenen kunnen worden bereikt die veelal niet deelnemen in professionele en culturele debatten over actuele vraagstukken in de ruimtelijke ordening, zoals ambtenaren, raadsleden, wethouders, architecten, bouwadviseurs en kleine ontwikkelaars in kleine en middelgrote gemeenten.

Als dáár belangstelling voor architectonische en stedenbouwkundige kwaliteit wordt gewekt dan is er pas echt wat gewonnen, lijkt me.

Ndv.

